Oscar Arnulfo Romero, na 45 jaar uitdagend actueel
(3) “Een samenleving naar het hart van God”

Lezing

Ik zag een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. Want de eerste hemel en de eerste aarde zijn voorbij, en de zee is er niet meer. Toen zag ik de heilige stad, het nieuwe Jeruzalem, uit de hemel neerdalen, bij God vandaan. Ze was als een bruid die zich mooi heeft gemaakt voor haar man en hem opwacht. Ik hoorde een luide stem vanaf de troon, die uitriep: ‘Gods woonplaats is onder de mensen, Hij zal bij hen wonen. Zij zullen zijn volken zijn en God zelf zal als hun God bij hen zijn. Hij zal alle tranen uit hun ogen wissen. Er zal geen dood meer zijn, geen rouw, geen jammerklacht, geen pijn, want wat er eerst was is voorbij.’ Hij die op de troon zat zei: ‘Alles maak Ik nieuw!’ – Ik hoorde zeggen: ‘Schrijf het op, want wat hier wordt gezegd is betrouwbaar en waar.’

Openbaring 21,1-5 (NBV21)

Overweging

Beste Romero-vrienden

N.a.v. de 45ste verjaardag van de brutale moord op Oscar Arnulfo Romero staat *De Lier* drie zondagen stil bij deze markante figuur. 45 jaar is lang geleden, maar tegelijk is het als gisteren. Romero blijft inspireren en spreekt ons aan als een levende getuige van Jezus’ prangende vraag: “En jij, wat hebt jij voor de minsten gedaan?” Daarin ligt de blauwdruk voor het bouwen aan “een nieuwe hemel en een nieuwe aarde” (Openbaring 21,1). Romero’s oproep tot ommekeer sluit ook naadloos aan bij de klemtonen van de vastenperiode: herbronnen, bekeren en *Broederlijk Delen*.
Vandaag probeer ik verder te bouwen op de twee voorbije overwegingen en sta ik stil bij wat ik heb met Romero én wat Romero met mij doet…

WAT IK MET ROMERO HEB?

Van de Venkelstraat tot de Grote Markt

We schrijven 31 januari 1980. Als 19 jarige chiroleider, actief in jongerenkoor en jongerenbasisgroepen in Sint-Baafs, ben ik er bij als Romero Brugge bezoekt. In het afgeladen vol parochiezaaltje van de Venkelstraat – sindsdien de Romerozaal – zijn er stoelen te kort. Met onze jongerengroep zitten we vooraan, op de grond, letterlijk aan Romero’s voeten. En aan zijn lippen gekluisterd. We zingen hartverwarmende liederen en luisteren naar een aimabel man die in al zijn eenvoud indruk maakt. Romero spreekt vol lof over de verbondenheid tussen gemeenschappen hier en in zijn land. Hij brengt een vereenvoudigde versie van de rede die hij twee dagen later in Leuven zal geven n.a.v. zijn eredoctoraat: *De politieke dimensie van het geloof vanuit een optie voor de armen*.

Zeven weken later, we schrijven 25 maart 1980. Die morgen bereikt ons het nieuws dat Romero op een laffe manier is vermoord. Nog diezelfde avond komen we bijeen met meer dan 300 mensen in de refter van het BLO-schooltje in de Noordveldstraat. Verslagen, maar tegelijk vastberaden. Hier kunnen we het niet bij laten. Het weekend erna rollen we ons veldbed uit voor een hongerwake in de Sint-Salvatorskathedraal die we 48 uur bezetten. Het jaar erop, op 28 en 29 maart 1981, organiseren we[1] in de Beurshalle een eerste Romeroherdenking.

[1] Ondertussen was er een comité opgericht: Latijns-Amerikakomitee

35 jaar lang groeit de Romerodag uit tot een 'hoogmis van solidariteit'. Mensen uit heel Vlaanderen doen motivatie en inspiratie op voor hun veelkleurig solidariteitswerk. Naast informatiesessies en debatten, is er een beklijvende stille optocht in de Brugse straten en op 't Zand, gevolgd door een viering in Sint-Salvator.

Hoogtepunt is in 2000, de 20ste Romerodag, met meer dan tweeduizend deelnemers, waaronder ook de zus van Mgr. Romero. Parallel op zeven stadspleintjes treden solidariteitskoren op. Langs zeven routes stromen de deelnemers daarna samen op de Grote Markt. Begeleid door de beiaard in de Halletoren, zingt iedereen uit volle borst Romero's *No mataras*. In de Beurshalle geven 700 zangers uit 20 solidariteitskoren uit alle hoeken van Vlaanderen een gezamenlijk concert.

Voorbij de nostalgie van de archiefdozen

Je voelt het. Een brok nostalgie… Ik dook voor dit woordje even in mijn archiefdozen… Maar belangrijker dan het stille getuigenis in papieren en archiefdozen, is hoe het me vandaag nog in beweging zet.
Want het is met een voortschrijdend karakter: zovele jaren later zindert dit nog na. De sterkte van de Romerodagen lag in het feit dat we telkens zochten hoe 'Romero' ons inspireert tot het hier en nu concreet ijveren voor vrede en rechtvaardigheid. We bleven niet in Midden-Amerika hangen, en vertaalden de thema's naar onze eigen samenleving. Meer dan een cultus van de persoon ging het over zijn leidmotief "Mij kan je doden, maar niet de stem van de gerechtigheid".

Wat me in Romero aansprak… en me bijblijft

Romero heeft prent geslagen door de manier waarop hij kon luisteren naar arm gemaakte en verdrukte mensen, door zijn authenticiteit, door zijn consequent verdedigen van de armen, door de manier waarop hij groeide in zijn eigen bekeringsproces.
- *Zijn authenticiteit*. Hij was niet uit op bijval, nam afstand van de nodeloze etiquette van de hogere burgerij en wrong zich niet in diplomatieke kronkels. Persoonlijke welstand interesseerde hem niet, hij leefde sober.
- *Zijn actief luisteren*. Als bisschop sloot hij zich niet af van het volk. Uit zijn gesprekken met gewone landarbeiders haalde hij zijn informatie, hoop, creativiteit en verontwaardiging.
- *Zijn krachtig spreken*. Hij sprak een eenvoudige taal. Zoals Romero's collega en latere opvolger Rivera y Damas ooit zei: "Wat niet eenvoudig kan gezegd worden, is de waarheid niet. Wat door het volk niet kan begrepen worden, loont de moeite niet om uit te spreken. Eigenlijk luistert Romero meer dan hij spreekt, maar als hij spreekt, is het de moeite waard." [2]
Romero durfde het onrecht concreet benoemen. Hij besprak de gebeurtenissen en hield ze tegen het licht van de bevrijdende Bijbelse boodschap.
- *Zijn groeiproces en permanente bekering*. Romero was een eerder schuchter en gematigd man die net omwille van dat profiel bisschop kon worden. Maar langzamerhand, door de confrontatie met de harde onderdrukking en repressie tegen de bevolking en tegen de Kerk – naarmate ze het uitdrukkelijker opnam voor de armen, groeide Romero in zijn keuzes en sprak hij steeds duidelijkere taal. Dit is een erg hoopvol voorbeeld: ook iemand op zo'n positie, kan bevrijdende keuzes maken. Ook wie een machtspositie inneemt, kan dit doen vanuit dienstbaarheid. Ook binnen een grote organisatie, die per definitie logger is, is het mogelijk om verandering en vernieuwing teweeg te brengen.
- *Zijn visie op de politieke dimensie van het geloof*. Hij streefde geen effectieve politieke macht na, alsof de Kerk politieke ambities zou koesteren. Het ging hem wel om de evangelische grondslag, een waarachtige optie voor de armen: hun lot delen, aan hun zijde staan, samen bevrijdend handelen.

Een heilige die tegendraads blijft prikkelen

[2] Rivera y Damas, Romero's hulpbisschop en latere opvolger, in interview in Wereldwijd (1979)

Dit lijken me voldoende kapstokken om Romero een 'heilige' te noemen. Ja, er is weerstand omwille van zijn tegendraadse boodschap. Maar is dat niet eigen aan het evangelie dat schuurt en ons niet met rust laat? Want "breek en deel" tot en met "bemin je vijand"…: simpel is anders.
'Heilig' betekent niet dat je volkomen anders zou zijn dan de andere mensen. Heiligen dienen niet louter om in bewondering te aanschouwen en te aanbidden. Daarom willen we Romero niet te zeer op een voetstuk plaatsen. We hebben er al te veel van hun sokkel zien struikelen. Of, zoals Romero het zelf zei: "De Kerk heeft het recht en de plicht om alle idolen van hun piëdestal te duwen en te verkondigen dat alleen Christus de Heer is." [3]

Als Romero dus heilig is , betekent dit dat hij voor ons vandaag een lichtend, inspirerend voorbeeld is. Iemand dus, om te proberen na te volgen.

WAT DOET ROMERO MET ONS? WAT DOEN WIJ MET ROMERO?

De woorden van Romero én zijn consequent handelen blijven ons vandaag in beweging zetten.
Actueel leggen wij wel enkele andere klemtonen in de verwoording. Bijvoorbeeld i.p.v. "voor de armen" spreken we vandaag liever van "samen met mensen die in armoede moeten leven".
En wij leven zelf niet in het El Salvador van toen of in het Gaza van vandaag. Maar, voorbij dat tijdsgebondene en contextuele blijft Romero's boodschap dus relevant én uitdagend.
Het is belangrijk dat we Romero her-denken. Laat ons van 'Romero' een 'werkwoord' maken: vanuit zijn voorbeeld kunnen wij hier en nu actief meewerken aan de opbouw van een samenleving naar Gods droom.

Stappen zetten bij de vier inzichten om tot een echte ommekeer te komen

Eigenlijk heeft Romero in zijn toespraak in Leuven[4] zeer kernachtig een testament nagelaten.
Hij beschrijft hoe de armen de sleutel in handen hebben voor de opbouw van een nieuwe hemel hier op aarde. Hij duidt vier stappen aan om daar in mee te gaan:

1. binnentreden in de wereld van de armen
2. aan de armen de goede boodschap brengen
3. zich verbinden tot het verdedigen van de armen
4. vervolgd worden omwille van de armen

Ik doe een poging om enkele stapstenen [○] – Romero-stenen – aan te reiken om dit testament, of een begin ervan, waar te maken. Hoe kunnen wij hier en nu de wereld herinrichten in evangelisch perspectief? Dat is dus niet gemakkelijk en het is met schroom dat ik deze stapstenen uitstrooi. Schroom, want ik ben niet vreemd aan… '*Tussen zegg'n en doen, versliet men menig schoen'*.

○ Als we iets willen veranderen aan structuren… zal het vanuit de armen komen.
Dat inzicht moet ons aanzetten meer contact en samenwerking te zoeken met de verliezers in onze doordraaiende maatschappij. Luisteren naar mensen in armoede. Veel luisteren alvorens te spreken. Een eindweegs meegaan eerder dan een oordeel te vellen.

○ Gaandeweg hun waardigheid teruggeven en hen aansporen zelf de uitvoerders te worden van hun eigen toekomst. Daarbij is het belangrijk door de bril van de verliezers te kijken en bij elk voorstel of maatregel aftoetsen wie er beter van wordt?

[3] Oscar A. Romero in in zijn Vierde Pastorale Brief: 'Zending van de Kerk te midden van de crisis van het land' (6 augustus 1979). Daarin veroordeelt Romero de verabsolutering, vergoddelijking, idolatrie van rijkdom, privé-eigendom, macht, ideologie, de consumptiemaatschappij, alsook van allerlei organisaties (lees partijen, bewegingen, regeringen,...).
[4] Mgr. Romero, *De politieke dimensie van het geloof vanuit een optie voor de armen*, toespraak in Leuven, 2 februari 1980 t.g.v. een eredoctoraat.

- Je laten raken, verontwaardiging en woede toelaten. En die boosheid de motor laten zijn van onze inzet voor maatschappelijke verandering.

- Niet solo werken, maar met medestanders. Investeren in gemeenschapsopbouw. In een tijd waar machthebbers, om protest de kop in te drukken, snel grijpen naar een samenscholingsvérbod, pleiten voor een samenscholingsgébod: mensen bijéén brengen, verzamelen en heling zoeken.

- Er is niets mis met af en toe vertoeven op een eiland van gelijkgezinden – om tot rust te komen, of kracht te putten. Maar daar mogen we niet blijven. Zinvoller dan veel te praten over 'verbinding', zijn de concrete stappen die we op dat vlak zetten: mensen ontmoeten, luisteren en in gesprek gaan. Vreugde vinden in ongedwongen en eenvoudige bijeenkomsten.

- In de liturgie en catechese, de bijbel en de actualiteit naast of op elkaar leggen.

- Ons proberen te positioneren op de plaats waar de Kerk hoort te staan: aan de kant van het verdrukte volk en de slachtoffers. Niet uit opportunisme maar in lijn met het evangelie.

- Om werkelijk ten goede komen aan mensen in armoede, vergt maatschappelijke verandering een structurele aanpak. Zonder de goede bedoelingen te negeren van mensen die een goed doel steunen, moet deze hamvraag gesteld worden: wie wordt er beter van? Zijn bepaalde vormen van liefdadigheid niet teveel een kalmeermiddel om de ongelijkheid zelf in stand te houden: door vlug wat te geven ervoor zorgen dat de armen niet in opstand zouden komen tegen de rijken?

- Er is nood aan het vinden van een goed evenwicht tussen een radicale stellingname en een aanpak die een brede groep mensen in beweging zet. Natuurlijk heb je voorhoedevechters nodig, maar om echt iets te kunnen kantelen, is een brede beweging onontbeerlijk. Duurzame ommekeer en verandering worden niet 'getoverd' in een vingerknip, maar vragen een voortdurende hernieuwde keuze en geduldig volgehouden inzet. We hoeden er ons voor tot een snelle opdeling in 'goeden' en 'slechten' te willen komen, alsof de scheidingslijn van goed en kwaad niet door elke mens loopt.

- Zoeken naar een lange adem. Moed vinden als het niet vlot gaat en de wind tegenzit. En beseffen dat het werk nooit af is: elke generatie opnieuw moet een samenleving naar Gods droom opnieuw opbouwen.

TOT SLOT… OM VOORT TE DOEN

Vorige zondag stonden we met Solied ook stil bij hoe Romero ons vandaag blijft inspireren. We eindigden met een lied uit de Salvadoraanse volksmis: *Cuando el pobre crea en el pobre* – wanneer de arme gelooft in de arme dan pas bouwen we aan broederlijkheid. De eerste strofe klinkt heel eenvoudig, en tegelijk uitdagend: "de mis is gedaan, nu begint ie pas…" Dit is meteen ook mijn slotwens voor het einde van deze viering. Dat we Romero levend houden.

En ik…, ik vond het boeiend nog eens in mijn archiefdozen te pluizen. Ik bewaar al mijn draaiboeken en fotoreportages van de Romerodagen, niet enkel op papier, maar vooral in mijn diepste binnenste. Romero is een draaiboek voor mijn leven: inspiratie en motor om te werken aan gemeenschap, aan verbondenheid en solidariteit.

Piet Spanhove
De Lier, Brugge, 23 maart 2025